

РЕЦ Віолетта,

слухач магістратури факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЮНІНА Марина,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

У багатьох сучасних національних правових системах дедалі більшої популярності набирають способи саморегулювання суспільних відносин на засадах добровільності та конфіденційності. Певні зміни у поведінці учасників цивільного обороту впливають на вибір державою іншого вектору правової політики у вирішенні цивільно-правових спорів – впровадження механізмів відновного правосуддя. Таким способом врегулювання суспільних відносин, який характеризується ергономічністю та зручністю для переважної більшості учасників цивільно-правових відносин є відновне правосуддя, зокрема медіація.

Медіація (restrorative justice) – відновне правосуддя, певним чином посередництво – спосіб, процедура врегулювання спору за допомогою незалежної від сторін фахової особи (медіатора) [1, с. 340]. Слід зауважити, що медіація є способом позасудового вирішення спорів, який полягає в допомозі конфліктуючим сторонам спеціалістом-медіатором прийти до прийняттого для обох сторін вирішення спору та його формального оформлення відповідно до вимог чинного законодавства [2, 157]. Медіацію як позасудовий порядок вирішення спорів можна репрезентувати як певний структурований процес, який має свій алгоритм і впорядкованість, адже у конфлікті між двома сторонами, які не можуть прийти до спільного консенсусу, бере участь фахівець, третя сторона, яка є нейтральною і докладає зусиль для розв'язання конфлікту. Звернення до процедури медіації може бути ініційовано сторонами конфлікту, запропоновано судом, визначено чинним законодавством тощо. Медіатор не уповноважений самостійно приймати рішення у спорі на відміну від судді, він може запропонувати сторонам імовірні, прийнятні для конфліктуючих варіанти розв'язання конфлікту, виходячи із тієї інформації, яка була ним отримана в

процесі переговорів [3]. Роль медіатора у вирішенні спору є доволі значною, адже формулювання варіантів вирішення спору із врахуванням чинного законодавства, раціонального розподілу отриманої інформації та часу, відведеного для висвітлення суттєвих претензій сторін, зняття емоційної напруги, адекватна оцінка прагнень та вимог сторін і при цьому нейтральність та неупередженість є неповним переліком функціоналу, який слід віднести до повноважень і завдань медіатора під час вирішення спору. Медіатора можна також назвати модератором вирішення спору, тому що до його обов'язків входить структурування зустрічей, формулювання вимог і претензій, розподіл часу із розрахунком на його інтенсивне використання під час проведення перемовин, а також контролювання цього процесу тощо.

Незважаючи на те, що процедура медіації відома в правовій системі України із початку XXI століття, відновне правосуддя досі проходить етап становлення і розвитку. У 2003 році благодійна організація «Український центр порозуміння» у співпраці з Верховним Судом України розпочала програму впровадження медіації у кримінальних справах в м. Києві, однак на той час ця процедура не була регламентована спеціальним законодавством [4, с. 237-245]. У подальшому Радою Європи для України було розроблено методичні рекомендації для впровадження медіації у цивільний та кримінальний процес для зменшення навантаження на суддів, надання більшої свободи у порядках вирішення спорів тощо. При цьому було наголошено, що фундаментом будь-якого модерного правового інституту є нормативно-правова база, у якій повинні бути висвітлені особливості процесу медіації, алгоритми організації та проведення перемовин, їх юридичного закріплення.

Сьогодні відновне правосуддя набуває дедалі більшої популярності, що свідчить про його позитивну оцінку державами світу, які вже давно сформували власні механізми альтернативного вирішення спорів. Так, з травня 2019 року Фондом демократії ООН реалізується проект «Впровадження відновного правосуддя в Україні», ідеологом та головним виконавцем якого є Інститут миру і порозуміння (ІМіП) [5]. Інститут досліджує природу медіації не тільки через його правову сутність, але й зважає на психологічні аспекти даної процедури та формує перелік навичок, якими повинен володіти медіатор. Серед основних труднощів у впровадженні процедури медіації не тільки в цивільний, але у кримінальний процес фахівцями названі наступні: недостатня поінформованість правової спільноти та населення про переваги відновного правосуддя та відсутності профільного закону, який регулюватиме суспільні відносини у сфері альтернативного врегулювання спорів в Україні. Однак за відсутності профільного закону сьогодні не існує суттєвих перешкод у впровадженні відновного правосуддя, адже у світі досі у деяких державах, де активно функціонує медіація, відсутні профільні закони. При цьому, зважаючи на ставлення до медіації в Україні, закон про медіацію повинен бути прийнятий,

що надасть можливості для успішного розвитку даного інституту, адже правова спільнота матиме розуміння особливостей відновного правосуддя, його основоположних принципів і засад, розумінні його природи як інструменту задоволення потреб та інтересів конфліктуючих сторін тощо. На нашу думку, прийняття даного нормативно-правового акту відіграватиме важливу роль у формуванні світоглядного компоненту щодо відновного правосуддя у правовій спільноті.

Ми дотримуємося тієї позиції, що гальмуючим фактором у становленні відновного правосуддя в Україні є його несприйняття правовою спільнотою через недостатню поінформованість. По-перше, слід констатувати, що система правосуддя досі зберігає консервативні погляди на власну структуру та порядок вирішення спорів, а тому процедура медіації зустрічає певний супротив. Якщо в рамках цивільного процесу все відбувається більш ліберально, то в кримінальному процесі медіація не завжди сприймається прокурорами і судьями. По-друге, сьогодні існує думка стосовно того, що адвокати можуть бути медіаторами і необхідно широко впроваджувати дану процедуру саме серед них. На нашу думку, адвокатура не повинна переплітатися із медіацією, яка повинна бути самостійним окремим способом альтернативного вирішення спору. Зокрема, слід доповнити Конституцію України, додавши до інститутів адвокатури та прокуратури інститут медіації, яка також спрямована на захист прав і свобод, вирішення спору у найбільш прийнятний для сторін спосіб та врахування їх вимог і потреб, що робить її знаковою для сучасної правової системи. Впровадження інституту медіації у законодавство та розширення її повноважень зробить революцію у національному праворозумінні та правовому світогляді як правової спільноти, так і громадян [6, с. 83-90].

Отже, відновне правосуддя сьогодні набуло значного поширення в Україні, однак слід констатувати, що воно перебуває на етапі становлення. Медіація є способом позасудового вирішення спорів, який полягає в допомозі конфліктуючим сторонам спеціалістом-медіатором прийти до прийнятного для обох сторін вирішення спору та його формального оформлення відповідно до вимог чинного законодавства. Медіацію як позасудовий порядок вирішення спорів можна репрезентувати як певний структурований процес, який має свій алгоритм і впорядкованість, адже у конфлікті між двома сторонами, які не можуть прийти до спільного консенсусу, бере участь фахівець, третя сторона, яка є нейтральною і докладає зусиль для розв'язання конфлікту. Серед основних труднощів у впровадженні процедури медіації не тільки в цивільний, але у кримінальний процес фахівцями названі наступні: недостатня поінформованість правової спільноти та населення про переваги відновного правосуддя та відсутності профільного закону, який регулюватиме суспільні відносини у сфері альтернативного врегулювання спорів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Кабанець В.О. Медіація (посередництво) як альтернативний спосіб вирішення трудового спору. Форум права. 2011. № 4. С. 340-342.
2. Белінська О.В. Медіація – альтернативне вирішення спорів. Вісник Вищої ради юстиції. 2011. №1. С. 158-172.
3. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України в редакції від 07.11.2012 № 137/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.10.2021).
4. Шамлікашвілі Ц. Впровадження медіації у Росії. Право України. 2011. №11-12. С. 237-245.
5. Коваль Р. Відновне право – суду. Право: офіційний веб-сайт. URL: <https://pravo.ua/articles/vidnovne-pravo-sudu/> (дата звернення: 15.10.2021).
6. Кармазіна К.Ю. До питання про стан відновного правосуддя в Україні на сучасному етапі. Правова держава. 41/2021. С. 83-95.

КРУГЛОВА Ольга,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,

**ДИСПОЗИТИВНИЙ ПІДХІД В ДЕРЖАВНІЙ
РЕЄСТРАЦІЇ ПРАВочИНІВ**

Правочини є основною правовою формою здійснення обміну між учасниками цивільного обігу. У зв'язку з цим, особливого значення набувають вимоги, які висуває закон до дійсності правочинів. У Цивільному кодексі України (далі — ЦК України) правочин визначається як дія особи, яка спрямована на виникнення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (ст.202 ЦК України).

Державна реєстрація правочинів на сьогодні є одним із ефективних механізмів регулювання відносин у сфері обороту нерухомості.

Правочин є одним з основоположних інститутів в цивілістиці, відповідно його дослідженню було присвячено значна кількість наукових праць. Однак, цивілістична наука не має достатньо досліджень предметом яких було б комплексне визначення взаємодії правочину як інституту, та державної реєстрації, як одній з законодавчих умов його дійсності.

Державна реєстрація правочинів не є окремим різновидом форми правочинів. Однак, у зв'язку з тим, що їй підлягають правочини, що потребують простої письмової форми, а деякі з них ще й нотаріального посвідчення, можна зробити висновок, що акт державної реєстрації правочину представляє собою додатковий юридично значимий елемент, що відноситься до належного дотримання письмової форми правочину.